

ДЖОН РОЛС

ИЗ “ТЕОРИЯ НА СПРАВЕДЛИВОСТТА”

(A Theory of Justice, Oxford Univ. Press, Oxford, 1991)

3. Основна идея на теорията за справедливостта

Моята цел е да представя концепция за справедливостта, която обобщава и развива на **по-високо** ниво на абстракция известната теория за обществения договор, така както е представена в трудовете на **Лок**, Русо и Кант. За да направим това, ние не трябва да разглеждаме изходния договор като позволяващ да се включим в определено общество или да установим особена форма на управление. **По-скоро** ръководната идея е, че принципите на справедливостта за базисната структура на обществото са предмет на изходното споразумение. Това са принципите, които свободни и разумни хора, загрижени да способстват за собствените си интереси, биха възприели в изходна равна позиция като определящи основополагащите условия на сдружението им. Тези принципи трябва да регулират всички **по-нататъшни** споразумения - те уточняват в какви видове общественото сътрудничество може да се встъпи, формите на управление, които е възможно да бъдат установени. Посоченият начин на разглеждане на принципите на справедливостта аз ще наричам „справедливостта като равнопоставеност“.

По такъв начин ние трябва да си представим, че ангажиращите се в общественото сътрудничество заедно избират - в един съвместен акт - принципите, от които трябва да произтичат основните права и задължения, и да определят подялбата на социалните облаги. Хората трябва да решат предварително как да регулират претенциите си един спрямо друг и какъв да бъде основополагащият принцип на тяхното общество. Точно както всеки човек трябва да реши чрез рационално обсъждане какво изгражда неговата ценностна система, т. е. системата от цели, които за него е разумно да преследва, така и една група хора трябва да реши веднъж завинаги какво сред тях трябва да се счита за справедливо или несправедливо. Изборът, който разумни хора биха

направили в тази хипотетична ситуация с еднаква степен на свобода - като се приеме засега, че този проблем на избора има решение, - определя принципите на справедливостта.

При разглеждане на справедливостта като равнопоставеност изходната позиция за равенството отговаря на състоянието на нещата в традиционната теория за обществения договор. Разбира се, тази изходна позиция не се разглежда като същинското състояние на нещата в исторически план и много **по-малко** като примитивно условие за културата. Тя се разбира като чисто хипотетична ситуация, характеризирана така, че да води до определена концепция за справедливостта. Сред съществените характеристики на тази ситуация е това, че никой не знае мястото си в обществото, класовата си позиция или социален статут, нито пък дела си в разпределението на естествените предимства и способности - своята интелигентност, сила и т. н. Аз дори ще приема, че страните не познават своите представи за добро или особените си психологични тенденции. Принципите на справедливостта се избират под булото на незнанието. Това създава сигурност, че никой няма да бъде облагодетелстван или онеправдан при избора на принципите от играта на случая или стечението на социални обстоятелства. След като всички са поставени при равни условия и никой не може да състави принципи, благоприятстващи собствените му условия, принципите на справедливостта са резултат на честно споразумение или сделка. Защото предвид обстоятелствата на изходната позиция - симетрията на взаимоотношенията на всеки - тази първоначална ситуация е принципна за индивидите като етични личности, т. е. като разумни същества със собствени цели и способни - както ще приема - да усещат справедливостта. Би могло да се каже, че изходната позиция е подходящото първоначално статукво и следователно достигнатите в нея основополагащи споразумения са принципни. Това обяснява уместността на наименованието „справедливостта като равнопоставеност“ - тя носи идеята, че за принципите на справедливостта е постигнато споразумение в първоначална ситуация, която е принципна. Наименованието не означава, че понятията „справедливост“ и „**принципност**“ са тъждествени - не повече, отколкото фразата „поезията като метафора“ означава, че понятията „поезия“ и „метафора“ са тъждествени.

Както вече казах, справедливостта като равнопоставеност започва с избор на едни от **най-основните** положения, които хората трябва да направят заедно, а именно с избора на основните принципи на концепцията за справедливост, необходими за регулирането на всички последващи критики и за реформата на институциите. Впоследствие - след като са избрали концепция за справедливост - можем да предположим, че те трябва да изберат конституция и законодателство, за да прокарват закони и т. н. - всичко това в съгласие с принципите на справедливостта, които са били обект на първоначалното споразумение. Нашето обществено положение е справедливо, ако е резултат на тази последователност от хипотетични **споразумения**, които бихме сключили в определящата ги обща система от правила. Ако освен това приемем, че изходната позиция наистина определя набор от принципи (т. е. че би била избрана определена концепция за справедливост), в такъв случай ще бъде вярно, че винаги когато обществените институции удовлетворяват тези принципи, заетите в тях могат да си кажат, че сътрудничат при условия, с които биха се съгласили, ако бяха свободни и равни хора, чиито отношения един към друг биха били принципни. Те всички биха могли да разглеждат своите споразумения като удовлетворяващи условията, които биха потвърдили в една първоначална ситуация, **въплъщаваща** общоприети и разумни ограничения върху избора на принципи. Публичното признаване на този факт би осигурило база за обществено признание на съответните принципи на справедливостта. Разбира се, нито едно общество не може да бъде схема за сътрудничество, в която хората се вписват доброволно в буквалния смисъл - всеки човек се оказва по рождение поставен в някакво определено положение в дадено общество и същността на това положение повлиява житейските му перспективи. И все пак едно общество, удовлетворяващо основните положения на справедливостта като равнопоставеност, се приближава максимално до една доброволна схема, защото удовлетворява принципите, които свободни и равни хора биха одобрили при принципни условия. В този смисъл членовете на това общество са автономни, а признаваните от тях задължения - **самоналожени**.

Една характеристика на справедливостта като равнопоставеност е да разглежда страните в първоначалната ситуация като разумни и взаимно безкористни. Това не означава, че страните са егоисти, т. е. индивиди само с

определени видове интереси, например за богатство, престиж и надмощие. Те обаче се разглеждат като **непроявяващи** интерес към интересите на другите. От тях се очаква да допуснат, че е възможно дори духовните им интереси да бъдат противопоставени по начина, по който е възможно да бъдат противопоставени целите на изповядващите различни религии. Понятието „рационалност“ също трябва да се интерпретира колкото е възможно повече в тесен смисъл - еталон в икономическите теории - като прилагане на **най-резултатните** средства за постигане на определени цели. Аз ще променя до известна степен това понятие, както е обяснено **по-натат** (§25), но трябва да се опитаме да избегнем въвеждането на каквито и да било спорни етически елементи в него. Първоначалното положение трябва да се характеризира чрез общоприети условия.

В разработването на концепцията за справедливостта като равнопоставеност една от главните задачи очевидно е да се определи кои принципи на справедливостта биха били избрани в изходната позиция. За да направим това, ние трябва да опишем тази ситуация малко **по-подробно** и внимателно да формулираме проблема за избора, който тя поднася. Тези въпроси ще разгледам в непосредствено следващите глави. Може да се забележи обаче, че когато принципите на справедливостта се сметнат за възникващи от първоначално споразумение в ситуация на равенство, остава открит въпросът, дали да се признае **утилитарният** принцип. На пръв поглед едва ли изглежда вероятно, че хора, които се смятат за равни и в правото си да си предявяват взаимни претенции, ще се съгласят с принцип, който може да налага **по-незначителни** житейски перспективи за някого просто заради повече облаги за другите. След като всеки има желание да защитава интересите си, способността си да развива своята ценностна ориентация, никой няма основание да приеме трайна загуба за себе си, за да се установи **по-високо** общо ниво на задоволяване. В отсъствието на силни и трайни импулси на благосклонност разумният човек не би приел основна структура само защото тя увеличава максимално аритметичната сума на облагите без оглед на постоянните ѝ влияния върху собствените му основни права и интереси. Така изглежда, че утилитарният принцип е несъвместим с концепцията за обществено сътрудничество между равни с цел взаимна изгода. Той се явява несъстоятелен

по отношение на идеята за **реципрочност**, залегнала в представата за добре уреденото общество. Или поне аз ще оспорвам това.

Аз ще твърдя, че хората в първоначалната ситуация биха избрали два твърде различни принципа: първият изисква равенство във възлагането на основни права и задължения, а вторият поддържа тезата, че социалното и икономическото неравенство - например неравенството по отношение на богатство и власт - е оправдано само ако води до **компенсаторни** изгоди за всеки и в частност за **най-онеправданите** членове на обществото. Тези принципи изключват оправдателните институции, съществуващи на основанието, че негодите за някои се компенсират от повече блага за общността. Това може да е целесъобразно, но не е справедливо някой да има **по-малко**, за да могат другите да преуспяват. Няма обаче несправедливост в **по-голямото** количество блага, спечелени от неколцина, ако положението на **по-малко** облагодетелстваните се подобрява от това. Интуитивната идея е, че след като благоденствието на всеки зависи от схемата на сътрудничество, без която никой не би имал задоволителен живот, подялбата на изгодите трябва да бъде такава, че да предизвика доброволното сътрудничество на всички участници, включително и на **по-нископоставените**. Но това може да се очаква само ако се предложат разумни условия. Двата споменати принципа изглеждат честно споразумение, въз основа на което **по-надарените** или **по-високопоставените** в социално отношение - нито за едните, нито за другите може да се твърди, че го заслужават - биха могли да очакват доброволното сътрудничество на другите, когато някаква приложима схема е необходимо условие за благоденствието на всички. След като решаваме да търсим концепция за справедливостта, която анулира случаите на природно дарование и стечението на социални обстоятелства като причини за търсене на политически и икономически облаги, ние стигаме до тези принципи. Те дават израз на резултатите от отхвърлянето на онези аспекти на обществените отношения, които изглеждат спорни от етична гледна точка.

Проблемът за избора на принципите обаче е изключително труден. Не очаквам отговорът, който ще предложи, да бъде убедителен за всеки. Следователно си струва да се отбележи от самото начало, че справедливостта като равнопоставеност - подобно на другите възгледи за договора - се състои от две части: (1) интерпретация на първоначалната ситуация и на проблема за

избора, поставен в нея, и (2) набор от принципи, за които се доказва, че биха били приети. Някой може да приеме първата част от теорията (или неин вариант), но не и другата и обратното. Понятието за първоначалната ситуация на договаряне може да изглежда приемливо и при отхвърляне на предложените конкретни принципи. Естествено аз искам да докажа, че **най-подходящата** концепция за тази ситуация наистина води до принципи на справедливостта, различни от **утилитаризма** и **перфекционизма** и следователно доктрината за договора предоставя алтернатива на тези възгледи. И все пак някой може да оспори това твърдение дори ако се приеме, че методът на договаряне е полезен способ за изучаване на етическите теории и излагане на обуславящите ги предположения.

Справедливостта като равнопоставеност е пример за това, което съм нарекъл теория за договора. Възможно е да са налице възражения срещу термина „договор“ и свързаните с него изрази, но аз мисля, че той ще върши задоволителна работа. Много думи имат подвеждащи значения, които в началото могат да заблудят. Термините „полза“ и „**утилитаризъм**“ със сигурност не са изключения. Те също съдържат злополучни внушения, от които враждебни критици са имали желание да се възползват, но все пак са достатъчно ясни за подготвените да изучават доктрината на **утилитаризма**. Същото трябва да важи и за термина „договор“, приложен към етическите теории. Както вече съм споменал, за да го разбере, човек трябва да има предвид, че той предполага определено ниво на абстракция. В частност основната идея на съответното споразумение не е да се впишем в определено общество или да възприемем дадена форма на управление, а да се приемат определени морални принципи. Освен това споменатите начинания са чисто хипотетични - възгледът за договора гласи, че определени принципи биха били приети в добре дефинирана първоначална ситуация.

Достойнство на терминологията на договора е прокарваната от нея идея, че е възможно принципите на справедливостта да се разглеждат като принципи, които биха били избрани от разумни хора, и че по този начин е възможно да се обяснят и докажат концепциите за справедливостта. Теорията на справедливостта е част - може би **най-важната** част - от теорията за разумния избор. Освен това принципите на справедливостта третираат конфликтни

твърдения по отношение на облагите, придобити от общественото сътрудничество; те са приложими към отношенията между няколко индивида или групи. Думата „договор“ внушава тази **множественост**, както и условието, че съответната подялба на облагите трябва да съответства на принципи, приемливи за всички страни. **Условие** то за гласност по отношение на принципите на справедливостта също се включва във фразеологията на договора. Следователно ако тези принципи са резултат на споразумение, гражданите знаят кои са принципите, следвани от другите. Характерно за теориите за договора е подчертаването на обществената същност на политическите принципи. И **най-накрая** съществува отколешната традиция на доктрината за договора. Показването на връзката с тази тенденция в мисленето спомага за формулиране на идеи и е израз на подобаващо уважение. Налице са следователно няколко предимства от употребата на термина „договор“. При вземане на съответни мерки той не би трябвало да е подвеждащ.

И една последна забележка. Справедливостта като равнопоставеност не е завършена теория за договора, защото е ясно, че идеята за договора може да бъде развита по посока на избор на повече или **по-малко** цялостна етическа система, т. е. система, включваща принципи за всички добродетели, а не само за справедливостта. В повечето случаи тук ще разглеждам само принципи на справедливостта и други тясно свързани с тях принципи. Аз не се опитвам систематично да обсъждам добродетелите. Очевидно ако справедливостта като равнопоставеност намери задоволителен прием, следващата стъпка би била да се проучи **по-общият** възглед, подсказан от наименованието „безпристрастността като **принципност**“. Но дори тази **по-обща** теория не може да обхване всички етични отношения, тъй като изглежда, че тя би включила само нашите отношения с другите хора и не би държала сметка за поведението ни спрямо животните и останалата природа. Не претендирам, че идеята за договора предлага подход към тези въпроси, които със сигурност са от първостепенно значение, и ще трябва да ги оставя настрана. Ние трябва да признаем ограничения обхват на справедливостта като равнопоставеност и на общия възглед, който тя илюстрира. Не може да се реши предварително до каква степен трябва да се ревизират изводите ѝ, преди да се отговори на тези други въпроси.

4. Изходната позиция и доказването ѝ

Вече казах, че изходната позиция е подходящото първоначално статукво, което осигурява **принципността** на постигнатите в него основополагащи споразумения. Този факт поражда наименованието „справедливостта като равнопоставеност“. Ясно е в такъв случай, че искам да заявя следното: една концепция за справедливостта е **по-приемлива** от друга или доказуема по отношение на това статукво, ако разумни хора в първоначалната ситуация биха предпочели да изберат нейните принципи за функциониране на справедливостта пред тези на другата концепция. Концепциите за справедливостта трябва да се класират според тяхната **приемливост** за хората, поставени в такива условия. Разбиран по такъв начин, проблемът за доказването се разрешава чрез обсъждане - ние трябва да установим кои принципи би било разумно да възприемем, имайки предвид ситуацията на договаряне. Това свързва теорията на справедливостта с теорията за разумния избор.

Разбира се, ако искаме посоченият възглед за проблема на доказването да бъде възприет, ние трябва да опишем **по-подробно** същността на проблема за избора. Проблемът за разумното решение има точен отговор само ако познаваме убежденията и интересите на страните, техните взаимоотношения, алтернативите, между които те трябва да избират, процедурата, чрез която решават, и т. н. Тъй като обстоятелствата се представят по различни начини, съответно на тях се възприемат различни принципи. Понятието за изходна позиция, както ще се позовавам на него, е това за **най-предпочитаната** от философска гледна точка интерпретация на тази първоначална ситуация на избор на целите в една теория на справедливостта.

Как обаче да решим коя е най-предпочитаната интерпретация? Аз приемам на първо място, че съществува висока степен на съгласие за задължителния избор на принципите на справедливостта при известни условия. За да се докаже определено описание на първоначалната ситуация, трябва да се покаже, че тя включва в себе си посочените всеобщо споделяни предположения. Динамиката на разискванията от общоприети, но слаби предпоставки до **по-определени** заключения. Всяко от тези предположения трябва да бъде само по себе си естествено и правдоподобно. Възможно е някои от тях да изглеждат безполезни или тривиални. Целта на подхода на договаряне е да установи, че

взети заедно, те налагат значими ограничения върху приемливи принципи на справедливостта. Идеалният резултат би бил тези условия да определят уникален набор от принципи. Аз обаче ще бъда доволен, ако те са достатъчни за класифициране на основните традиционни концепции за социалната справедливост.

Не бива да се подвеждаме от донякъде необичайните условия, които характеризират изходната позиция. В случая идеята е просто да си представим образно ограниченията, които изглежда разумно да се наложат спрямо аргументите, подкрепящи принципите на справедливостта и следователно на самите принципи. По такъв начин изглежда разумно и приемливо за всички никой да не бъде облагодетелстван или онеправдан от играта на случая и социалните обстоятелства при избора на принципите. Изглежда също така общоприето, че би било невъзможно да се приспособяват принципите към обстоятелствата на конкретния индивидуален случай. Трябва също така да гарантираме, че личните склонности, **домогвания** и представи за собствено благополучие няма да окажат влияние върху приетите принципи. Целта е да се изключат онези принципи, които би било разумно да се предложат за приемане, колкото и малка да е вероятността за успех, стига да се знаят определени неща, които да са странични от гледна точка на справедливостта. Например ако някой знае, че ще забогатее, той би могъл да сметне за разумно различните данъци за социални мероприятия да се считат за несправедливи; ако знае, че ще бъде беден, **най-вероятно** би предложил противоположния принцип. За илюстриране на желаните ограничения си представяме ситуация, в която всеки е лишен от информация от такъв сорт. Изключват се данните за тези случайности, които противопоставят хората и ги карат да се ръководят от своите предразсъдъци. Така понятието за було на незнанието се постига по естествен път. Това понятие не би трябвало да породи затруднения, ако имаме предвид ограниченията върху доказателствата, които е предназначено да изразява. По всяко време можем да въведем изходната позиция, така да се каже, просто чрез следване на определена процедура, а именно чрез доказване на принципите на справедливостта, съобразявайки се с тези ограничения.

Изглежда логично да се предположи, че страните в изходната позиция са равни, т. е. че всички имат едни и същи права в процедурата за избор на

принципи - всеки може да прави предложения, да изтъква причини за приемането им и т. н. Очевидно предназначението на тези условия е да изтъкнат равенството между човешките същества като етични личности, като създания с представа за собственото си добруване, способни на чувство за справедливост. За основа на равенството се смята сходството в тези два аспекта. Системите от цели не получават оценка за ценността си и се предполага, че всеки човек притежава необходимата способност за разбиране и действие според възприетите принципи, каквито и да са те. Заедно с булото на незнанието тези условия определят принципите на справедливостта като принципи, с които заинтересовани от осъществяването на интересите си разумни хора биха се съгласили като равни, в случай че не е известно някой да е облагодетелстван или онеправдан от социални или природни обстоятелства. Съществува обаче и една друга страна в оправдаването на определено описание за изходната позиция. Това е проверката дали принципите, които биха били приети, съответстват на нашите съзнателни убеждения за справедливостта и дали ги разширяват по приемлив начин. Можем да проверим дали прилагането на тези принципи би ни накарало да направим същите изводи за базисната структура на обществото, които сега правим интуитивно и в които сме твърдо уверени, и дали в случаите, когато сегашните ни изводи са поставени под въпрос и са направени колебливо, посочените принципи могат да предложат разрешение, което да потвърдим с разума си. Съществуват въпроси, за които сме убедени, че трябва да им се отговори по определен начин. Уверени сме например, че религиозната нетърпимост и расовата дискриминация са несправедливи. Смятаме, че сме изследвали внимателно тези неща и се надяваме, че сме направили безпристрастен извод с малка вероятност да бъде **изопачен** от прекомерно внимание към собствените ни интереси. Тези убеждения са условно фиксирани **постулати** и ние приемаме, че всяка концепция за справедливостта трябва да ги удовлетворява. Имаме обаче много **по-слаба** увереност по въпроса, какво е правилното разпределение на богатства и власт. Тук е възможно да търсим начин да премахнем съмненията си. В такъв случай можем да проверим дадена интерпретация на първоначалната ситуация чрез способността на принципите ѝ да включват **най-твърдите** ни убеждения и да дават насока, когато такава е нужна. В търсене на **най-предпочитаното** описание на тази ситуация ние напредваме и от двата края. Започваме с описанието ѝ по **такъв** начин, че тя

да представя всеобщо споделяни и за предпочитане **безболезени** изисквания. След това установяваме дали тези постановки са достатъчно издържани, за да породят значим набор от принципи. Ако не са такива, продължаваме да търсим други предпоставки, също толкова приемливи. Но ако са издържани и принципите съвпадат с нашите съзнателни убеждения за справедливостта, толкова **по-добре**. Вероятно обаче ще има несъответствия. В този случай трябва да направим избор. Ние можем или да видоизменим описанието на първоначалната ситуация, или да ревизираме собствените си изводи, защото дори съжденията, които временно приемаме като **постулати**, подлежат на ревизия. Аз допускам, че като се движим **напред-назад**, понякога променяйки условията на договаряне, а в други случаи оттегляйки изводите си и съобразявайки ги с принципа, ние ще намерим накрая описание на първоначалната ситуация, изразяваща приемливите условия и същевременно порождаща принципи, които ще съвпадат с нашите изводи, надлежно коригирани и адаптирани. Това състояние на нещата аз наричам **рефлексивно равновесие**. То е равновесие, защото накрая принципите и изводите ни съвпадат и е рефлексивно, защото знаем на какви принципи съответстват изводите ни и предпоставките за получаването им. За момента всичко е наред. Но това равновесие не е непременно стабилно. То подлежи на нарушаване от последващо изследване на условията, които трябва да бъдат наложени върху ситуацията на договаряне, и от частни случаи, които могат да ни накарат да ревизираме изводите си. Засега обаче сме направили каквото можем за съгласуване и оправдаване на убежденията ни за социалната справедливост. Имаме концепция за изходната позиция. Разбира се, аз няма да изследвам на практика този процес. Въпреки това можем да разглеждаме интерпретацията на изходната позиция, която ще представя, като резултат от подобен хипотетичен ход на размишления. Тя представлява опит да се съгласуват в обща схема както приемливите философски условия за съществуване на принципите, така и нашите съзнателни изводи за справедливостта. При постигане на **най-предпочита ната** интерпретация на първоначалната ситуация не съществува точка, в която да се опираме върху **самоочевидността** в традиционния смисъл както на общи представи, така и на определени убеждения. Аз не твърдя, че предложените принципи на справедливостта са неизбежни истини или че е възможно да се получат от такива истини. Една концепция за справедливостта

не може да бъде изведена от очевидни предпоставки или от условия за съществуването на принципите. Вместо това оправдаването ѝ е въпрос на взаимно преплитане на много съображения, на всичко, съгласуващо се в един издържан възглед.

И една последна забележка. Ще искаме да заявим, че определени принципи на справедливостта могат да се оправдаят, защото за тях би се постигнало съгласие в една първоначална ситуация на равенство. Подчертал съм, че тази изходна позиция е чисто хипотетична. Естествено е да се попита защо трябва да проявяваме интерес към тези принципи, етични или не, ако в действителност подобно споразумение никога няма да бъде сключено. Отговорът гласи, че всъщност ние наистина приемаме условията, конкретизирани в описанието на изходната позиция, или пък ако не ги приемаме, можем да бъдем убедени да го направим чрез философски размишления. В подкрепа на всеки аспект на ситуацията на договаряне е възможно да се приведат основания. Следователно онова, което ще правим, е да съберем в една концепция няколко условия за съществуване на принципите, които сме готови след надлежно обсъждане да признаем за приемливи. Тези ограничения са израз на онова, което сме готови да разглеждаме като граници за принципните условия на общественото сътрудничество. Един начин за представяне на идеята за изходната позиция следователно е тя да се разглежда като обяснително средство, което сумира значенията на посочените условия и ни помага да извлечем последствията им.

От друга страна тази концепция е също и една интуитивна идея, загатваща собственото си развитие, така че, ръководени от нея, ние сме принудени да определим по-ясно становището, от което можем най-добре да интерпретираме етичните отношения. Нуждаем се от концепция, която да ни позволява да си представяме целта отдалече. Интуитивната представа за изходната позиция трябва да направи това за нас.

24. Було на незнанието

Идеята на изходната позиция е да установи принципна процедура, удостоверяваща справедливостта на всички принципи. до които се е стигнало чрез споразумение. Целта е да се използва понятието за чиста процедурна справедливост като основа на теорията. Ние трябва по някакъв начин да неутрализираме влиянията на типични случайности, които създават неравенство между хората и ги изкушават да използват социалните и природните условия в своя собствена полза. За да направя това, аз приемам, че страните се намират зад булото на незнанието. Те не знаят по какъв начин различните алтернативи ще повлияят върху собствения им случай, и са задължени да оценяват принципите единствено въз основа на общи съображения.

Казаното означава да се приеме, че страните не познават специфични факти от даден вид. Преди всичко никой не знае мястото си в обществото - класовата си принадлежност или общественото си положение; нито пък собствения си дял в разпределението на природните качества и способности - своята интелигентност, сила и т. н. Никой не осъзнава представата си за благополучие, подробностите от рационалния си жизнен план или дори особените черти на психиката си като например нежеланието да поема рискове или склонността към оптимизъм или песимизъм. Освен това аз приемам, че страните не познават особените обстоятелства на своето общество, т. е. те не познават икономическата или политическата ситуация в него или равнището на цивилизованост и култура, което е било в състояние да постигне. Индивидите в изходната позиция не разполагат с данни към кое поколение принадлежат. Тези по-големи ограничения за познанието са уместни отчасти, защото проблеми на социалната справедливост възникват между поколенията, както и в самите тях - например проблемите за подходящата норма на капиталови спестявания, за запазването на природните ресурси и околната природна среда. Съществува - поне теоретично - и проблемът за разумна генетична политика. И в тези случаи - за да се прокара идеята на изходната позиция - страните трябва да познават случайностите, които ги противопоставят. Те трябва да изберат принципи, с чиито последици са готови да живеят независимо от поколението, към което ще се окаже, че принадлежат.

Доколкото в такъв случай е възможно, единственият познат на страните отделен факт е, че обществото им е подвластно на условията за справедливост и на всичко, което те включват, Приема се обаче за дадено, че те разполагат с обща информация за човешкото общество. Те разбират политическите дела и принципите на икономическите теории; познават **основите** на социалната организация и законите на човешката психология. Всъщност се предполага, че страните разполагат с цялата необходима информация, която влияе върху избора на принципите за справедливостта. Няма ограничения за общата информация - т. е. за общите закони и теории, тъй като концепциите за справедливостта трябва да се приспособят към характеристиките на системите за обществено сътрудничество, които трябва да управляват - и няма основания да се изключат факти. Съображение против една от концепциите за справедливост например е това, че от гледна точка на законите на етичката психология хората не биха усещали желание да постъпват в съответствие с нея, дори ако институциите на тяхното общество я удовлетворяват. Защото в този случай би имало трудности при гарантирането на стабилността на общественото сътрудничество. Важна характеристика на дадена концепция за справедливост е, че трябва да създаде собствената си подкрепа, т. е. принципите ѝ трябва да бъдат такива, че когато се претворят в основната структура на обществото, хората да придобият съответното чувство за справедливост. При съществуващи принципи за морално обучение хората развиват желание да постъпват в съответствие с принципите на справедливостта. При това положение дадена концепция за справедливост е стабилна. Този вид обща информация е допустима в изходната позиция.

Понятието за було на незнанието създава няколко затруднения. Може да се възрази, че изключването на почти всякаква частна информация затруднява схващането на значението на изходната позиция. Например може да се окаже полезно наблюдението, че един или повече индивиди могат в даден момент да влязат в тази позиция или - още **по-добре** - просто да симулират разискванията в тази хипотетична ситуация посредством разсъждения съгласно съответните ограничения. При обсъждането на концепция за справедливост трябва да бъдем сигурни, че тя е сред позволените алтернативи и удовлетворява приетите формални ограничения. Не е допустимо изтъкването на никакви съображения в

нейна полза освен ако за нас е разумно те да бъдат изтъкнати при липса на онзи вид знание, което е изключено. Оценката на принципите трябва да се прави от гледна точка на общите последици за общественото им признаване и универсално приложение, като се предполага, че принципите ще бъдат спазвани от всички. Да се каже, че определена концепция за справедливост би била избрана в изходната позиция, е равносилно на твърдението, че разумното обмисляне - при спазване на определени условия и ограничения - би стигнало до определено заключение. При необходимост доказателството за този резултат може да бъде изложено и **по-формално**. Аз обаче ще говоря навсякъде от гледна точка на понятието за изходната позиция. То е **по-пестеливо** и съдържателно и изразява някои съществени характеристики, които в противен случай лесно биха били пропуснати.

Направените забележки показват, че изходната позиция не трябва да се разглежда като общ сбор, включващ в даден момент всички индивиди, които ще живеят някога; в много **по-малка** степен тя е сбор от всички индивиди, които биха могли да живеят някога. Тя не представлява събиране на всички действително или евентуално съществуващи индивиди. Да се разглежда изходната позиция по който и да било от тези начини означава въображението да отиде твърде далеч; концепцията би престанала да бъде естествена насока за интуицията. Във всеки случай е важно изходната позиция да се интерпретира така, че да е възможно по всяко време даден индивид да долови перспективата за нея. Тя не трябва да прави разлика кога се приема обсъжданият възглед или кой върши това: ограниченията трябва да бъдат такива, че винаги да се избират същите принципи. Булото на незнанието е ключово условие за удовлетворяване на това изискване. То не само гарантира, че наличната информация е съществена, но и че е винаги една и съща.

Може да се възрази, че изискването за було на незнанието е **иррационално**. Несъмнено някои могат да се противопоставят, заявявайки, че принципите трябва да бъдат избирани с оглед на цялото достъпно знание. Има различни отговори на това твърдение. Тук ще **скицирам** онези, изтъкващи опростяванията, които трябва да се направят, за да имаме изобщо някаква теория. Отговорите, основаващи се върху **кантианската** интерпретация на изходната позиция са дадени **по-нататък** (§40). Като начало е ясно, че тъй като

разликите между страните са непознати за тях и всички са еднакво разумни и в еднаква **ситуация**, всеки бива убеден от едни и същи аргументи. Следователно ние можем да разглеждаме избора в изходната позиция от положението на случайно избран индивид. Ако след надлежно обмисляне някой предпочете дадена концепция за справедливостта пред друга, тогава те всички ще направят същото и ще се стигне до единодушно съгласие. За да направим обстоятелствата **по-осезаеми**, ние можем да си представим, че от страните се иска да общуват взаимно чрез арбитър или посредник, който трябва да оповести какви алтернативи са били предложени и какви са основанията в тяхна подкрепа. Арбитърът забранява опита за формиране на коалиции и уведомява страните, в случай че се постигне споразумение. Такъв арбитър обаче всъщност е излишен, ако допуснем, че разсъжденията на страните трябва да бъдат подобни на **току-що** направеното.

От това произтича много важното следствие, че страните нямат основа за договаряне в обичайния смисъл. Никой не познава общественото си положение, нито природните си качества и следователно никой не е в състояние да **съшвива** принципи в своя полза. Бихме могли да си представим, че един от договарящите се ще упорства, докато останалите не се съгласят с изгодните за него принципи. Но по какъв начин той знае кои принципи са изключително в негов интерес? Същото важи за формирането на коалиции: ако една група трябва да реши да се обедини в ущърб на другите, те не биха знаели по какъв начин да се облагодетелстват чрез избора на принципи. Дори ако биха могли да накарат всеки да се съгласи с предложението им, те не биха имали гаранция, че това е в тяхна полза, тъй като не могат да идентифицират себе си нито по име, нито посредством описание. Един случай, в който този извод не важи, е спестяването. Тъй като индивидите в изходната позиция знаят, че са съвременници (правейки всяка интерпретация в сегашно време), те могат да облагодетелстват своето поколение, като откажат изобщо да правят каквито и да било жертви за своите потомци: те просто приемат принципа, че никой няма задължението да спестява за потомството. Предишните поколения или са спестявали, или не; страните не могат сега да направят нищо, с което да променят факта. В този случай булото на незнанието не успява да гарантира желанния резултат.

Затова аз решавам проблема за справедливостта между поколенията по различен начин, като променям **мотивационното** допускане. Това обаче не позволява на никой да формулира принципи, специално предназначени да работят за собствената му кауза. Каквато и да е позицията му във времето, всеки е принуден да избира за всички.

Ограниченията върху специфичната информация в изходната позиция в такъв случай са от фундаментално значение. Без тях изобщо не бихме могли да разработим никаква завършена теория на справедливостта. Би трябвало да се задоволим със смътната формула, че справедливостта е онова, за което бихме се споразумели, без да сме в състояние да кажем много (или каквото и да било) за същността на самото споразумение. Формалните ограничения на понятието за право, приложими пряко към принципите, не са достатъчни за нашата цел. Булото на незнанието прави възможен един единодушен избор на дадена концепция за справедливост. Без тези ограничения върху познанието проблемът за договарянето в изходната позиция би бил безнадеждно усложнен. Дори ако теоретично съществуваше решение, ние не бихме могли да го определим - поне засега.

Понятието за було на незнанието според мен е заложено в **Кантовата** етика (§40). Въпреки това проблемът за дефиниране на познанията на страните и за характеризиране на откритите пред тях алтернативи често е бил пропускан дори от теории за договора. Понякога ситуацията, определена от разисквания върху етиката, се представя по толкова неопределен начин, че не може да се удостовери как ще се развие. Така например доктрината на Пери е по същество доктрина за договора: той твърди, че социалната и **личностовата** интеграция трябва да протичат по съвсем различни принципи - последната посредством рационално благоразумие, а първата чрез конкуренцията на индивиди с добра воля. Изглежда, че Пери отхвърля **утилитаризма** до голяма степен поради същите основания, които бяха предположени **по-рано**; а именно, че **утилитаризмът** неправилно разширява принципа на избора за един индивид по отношение на общество, изправено пред множество избори.

Правилният начин на действие се характеризира като **най-добре** работещ за обществени цели, така както те биха били формулирани от обмислено споразумение, при условие че страните имат пълно познание за обстоятелствата

и са движени от благосклонна взаимна загриженост за своите интереси. Никакво усилие не се прави обаче за някакво прецизно уточняване на възможните резултати от такъв род споразумение. Всъщност без много **по-развито** описание не може да се направи никакво заключение. Аз наистина не искам тук да критикувам другите; **по-скоро** искам да обясня необходимостта от нещо, което може понякога да изглежда като множеството други неуместни подробности.

И така причините за съществуването на було на незнанието излизат извън изискванията за простота. Ние искаме да определим изходната позиция така, че да стигнем до желаното решение. Ако допуснем познаване на подробностите, тогава резултатът започва да се влияе от произволни случайности. Както вече видяхме, за всеки - според заплахата за него - предимството не представлява принцип на справедливостта. Ако изходната позиция трябва да породи справедливи аргументи, страните трябва да бъдат в **равнопоставено** положение и третирани по един и същи начин като морални личности. Произволността на света трябва да се коригира посредством приспособяване на обстоятелствата в първоначалната ситуация на договаряне. Освен това, ако при избора на принципи изискваме единодушие дори при наличие на пълна информация, би могло да се решат само някои доста очевидни случаи. Една концепция за справедливост, основана при тези условия на единодушието, наистина би била трудно **защитима** и тривиална. Но след като се изключи познанието, изискването за единодушие не е неуместно и фактът, че може да бъде удовлетворено, е от голямо значение. То ни дава възможност да кажем за една предпочитана концепция за справедливост, че представлява истинско съгласуване на интереси.

И една последна забележка. В повечето случаи ще предполагам, че страните притежават цялата обща информация. Никакви общи факти не са им непознати. Правя го **главно** за да избегна усложненията. Въпреки това една концепция за справедливостта трябва да бъде общоизвестната основа за условията на общественото сътрудничество. Тъй като общото разбиране налага определени граници върху сложността на принципите, може да има такива граници и за използването на теоретични познания в изходната позиция. И така очевидно би било много трудно да се класифицират и степенуват по сложност различните видове общи факти. Аз изобщо няма се опитвам да правя това. Ние обаче разпознаваме една сложна теоретическа конструкция, когато я срещнем.

Например изглежда приемливо твърдението, че при равни други условия една концепция за справедливост трябва да бъде предпочетена пред друга, когато се основава на подчертано **по-прости** общи факти и изборът ѝ не зависи от сложни изчисления на голям брой теоретично определени възможности. Желателно е основанията за дадена общоизвестна концепция за справедливост да бъдат очевидни за всички, когато обстоятелствата го позволяват. Убеден съм, че това съображение облагодетелства двата принципа на справедливостта за сметка на критерия за ползата.